

יד ניסן

תענית בכורות | ביעור חמץ | אפיית מצות | סדר ערב פסח

ליקוטי מהרי"ח:

סדר ערב פסח.

מנהגי מהרי"ל:

השכמה בערב פסח.

בן איש חי:

לנקות פיו קודם סוף זמן אכילת חמץ.

ליקוטי מהרי"ח:

תענית בכורות - סיום מסכת.

ליקוטי מהרי"ח (זכרון מנחם):

יש הנוהגים כן להתענות.

שו"ת פרי השדה:

סיום על משניות.

של"ה הק':

הכנה והתבוננות בער"פ לקראת החג.

מעשה רוקח / מהרי"ד מבעלזא:

סוד שעה השישית.

בת עין:

שעה שישית הוא זמן רצון.

תורת חיים:

להרבות בצדקה בערב פסח.

יסוד יוסף:

הצעת השולחן לכבוד הסדר.

הרה"ק מפרמישלאן:

סעודת שלמה בשעתו בערב פסח.

ליקוטי מהרי"ח:

מנהגים בשריפת חמץ.

מנהגי מהרי"ל:

שריפת הלולב והערבה.

אמרי נועם:

נוהגין לשרוף הנר והנוצה והכף של הבדיקה.

עבודת הקודש:

מצוה בו יותר מבשלוחו.

עטרת ישועה:

לומר את תפילת הרבי ר' אלימלך מליזענסק

זי"ע.

השל"ה הק' / קב הישר:

שריפת היצר הרע.

אוהב ישראל:

תשובה לפני הביעור.

אמרי פנחס:

לבער העבודה זרה.

שיח שרפי קודש:

הוא עצמו מחזיר עליו לשרפו.

כד הקמח:

ביעור היצר הרע.

בוצינא דנהורא:

העבירות יהיו כעפרא דארעא.

יסוד העבודה:

כל הנסיונות יתבטלו בבת אחת.

שולחן ערוך - מנהגי מהרי"ל:

לטרוח בעצמו באפיית מצות.

מנהגי מהרי"ל: של"ה הק':

לומר בפה לשם מצות מצה.

קב הישר:

לטהר עצמו ברגל וטורח באפיית המצות.

עבודת הקודש:

הטורח תיקון גדול לכפרה.

הרה"ק מהר"ם מלינסק:

שלא לכעוס בעת אפיית המצות.

הרה"ק דוד מלעלוב:

ושמרתם את המצות - מצוות.

משניות - מסכת פסחים

ט. הפסח אחר חצות, מטמא את הידים. הפגול והנותר, מטמאין את הידים. ברוך ברבת הפסח, פטר את של זבח. ברוך את של זבח, לא פטר את של פסח, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, לא זו פוטרת זו, ולא זו פוטרת זו.

פירוש ר"ע מברטנורא

ט. הפסח אחר חצות מטמא את הידים. דהא נותר הוא מחצות ואילך, ורפנן גזרו על הנותר שיטמא את הידים כדי שלא יתעצלו באכילתו. ומנלן דפסח לאחר חצות הוי נותר, דכתיב בפסח (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה, וכתיב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות: ברבת הפסח. אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכל הזבח. וזבח האמור כאן הוא חגיגת יום ארבעה עשר, והלכה כרבי עקיבא:

סליק מסכת פסחים

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן בעו מינה פשיטא על פדיון הבן אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן
אבי הבן מברך ברוך שהחיינו וקיימנו והניענו לזמן הזה כהן מברך או אבי הבן מברך כהן מברך דקממי
הנאה לידה או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה לא הוה בדיה אתא שאל ביה מדרשא אמרו ליה ^אאבי
הבן מברך שמים והילכתא אבי הבן מברך שמים:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לך מסכת פסחים

רשב"ם

רבי שמלאי איקלע בר' משום דליירי מתניתין בשני מיני גריות בלדס אחד ומעשה אחד התלוי זה בזה כגון פסח וזבח
שחגיגה בזה עס הפסח משום הכי נקט נמי להאי עוגלא דלמי הבן מברך שמים:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לך מסכת פסחים

רבינו חננאל

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן אמרו ליה על פדיון הבן פשיטא לן דרואי אבי הבן מברך אלא שהחיינו מאן מברך הכהן מברך או אבי הבן מברך ופשוטו מבי מדרשא אבי הבן מברך שמים על פדיון הבן שהחיינו:
סליקא מסכתא ברחמי שמיא וסימנדה נהור"א דכל שעת"א עב"ר דאת"ר תדיר"א איל"ין איכדי"ן איתת"א דאיסתאב"ת ברמ"א

אמר השלמות המסכתא יאמר זה ויועיל לשכחה בעזרת השם יתברך

⁶הדרן עלך מסכת פסחים והדרן עלך. דעתן עלך מסכת פסחים ודעתך עלך. לא נתנשי מינך מסכת פסחים
ולא נתנשי מינך לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלשה פעמים ואמר כך יאמר

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אמונתנו בעולם הזה ויהא עמנו לעולם הבא.
⁶חגיגה בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רביש בר
פפא סורקב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא:

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפות עמך בית ישראל. ונהיה בלנו אנהנו וצאצאינו וצאצאי
עמך בית ישראל בלנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאויכי תחבמי מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי
תמים בחקך למען לא אבוש: לעולם לא אשבח פקודיך כי בם חיייתי: ברוך אתה יי למדי חקך: אמן אמן
אמן סלה ועד:

מודים אנהנו לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי
קרנות. שאנו משבימים והם משבימים. אנו משבימים לדברי תורה והם משבימים לדברים בטלים. אנו
עמלים והם עמלים. אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר. אנו רצים והם רצים. אנו רצים
לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא
יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון לפניך יי אלהי בשם שעזרתני לסים מסכת פסחים בן תעורני להתחיל מסכתות וספרים אחרים
ולסימם ללמוד וללמוד לשמור ולעשות ולקום את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. וזכות כל התנאים
ואמוראים ותלמידי חכמים ועמוד לי ולזרעי שלא ימוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם. ותתקום בי
בהתהלך תנחה אותך בשכךך תשמך עליך והקצות היא תשיחך. כי בי ירבו ימדי ויוסיפו לך שנות חיים:
אורך ימים בימינה בשמאלה עשר וקבוד: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא. ולאחיא מתיא. ולאסקא לחיי עלמא. ולמבני
קריתא דירושלם. ולשכלל היכליה בגוה. ולמעקק פולחנא נוכראה מארעא. ולאקבא פולחנא דשמיא
לאחריה. וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה. [ויצמח פרקנה ויקרב משיחה]. בחיבון וביזיבון ובחיי
דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב. ואמרו אמן. יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך וישתבח
ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתגדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדושא בריך הוא. לעלא מן כל (בעשי"ה ולעלא מכל)
ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא. ואמרו אמן: על ישראל ועל רבנן. ועל תלמידיהוה ועל כל
תלמידי תלמידיהוה. ועל כל מאן דעסקין באוריתא. די באתרא (קדישא) הדין ודי ככל אתר ואתר. יהא להון
ולבון שלמא רבא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומוצי ריחיי ופרקנא מן קדם אבוהון די בשמיא וארעא ואמרו
אמן: יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל. ואמרו אמן: עושה שלום (בעשי"ה השלום)
במרומוי הוא ברחמייו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

(6) [פי' הגון על זה תנא' בס' החיים שחבר אחר הגאון מהר"ל מפראג בספר זכיות ח"א פ"ג]. (3) [בסו"ט וסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בס' י"ש"ס כצ"ק כתוב רמזים על
הזכרת שמות הללו].

קיצשו"ע עם פסקי משנ"ב

ה. אחר כך רוחצין ידיהם ומברכין "על נטילת ידים"^ד. ומברך "המוציא" על המצות. ולפי שביום טוב צריך לבצע על שתי כפרות שלמות, ומצות אכילת מצה היא מן הפרוסה, שהמצה נקראת "לחם עני" ודרכו של עני בפרוסה, על כן בשעה שהוא מברך "המוציא", אויזו שתי המצות השלמות בידי ופרוסה ביניהן, ומברך "המוציא", ומניח את המצה התחתונה מידי, ואויזו רק בעליונה וגם בפרוסה, ומברך "על אכילת מצה", ובוצע מן העליונה וגם מן הפרוסה, מפל אחד כזית, וכן הוא נותן לכל אחד מבני ביתו, ואכל שניהם יחד בהסבה שמאלית^ה. ואם קשה לו לאכלם בפעם אחת, אכל תחלה את הכזית המוציא, ואחר כך הכזית מן הפרוסה, רק שלא ישקה ביניהם כלל, ויאכל שתיהן בהסבה. ונוהגין במדינות אלו, שבילי פסח אין טובלין את המצה במלח, לא של המוציא ולא של מצה.

ד) אם ברור לו, ששמר ידיו בטהרה מעת הנטלה לכרפס, יטל בלי ברכה. ונכון שיטמא ידיו ויטל בברכה. ה) צריך להכניס לפיו שני הכזיתים בבת אחת ולרסקם, ודי שיבלע כזית בב"א ואח"כ יבלע השאר. בדיעבד, אפלו לא בלע הכזית בב"א, כל שלא שהה בכדי אכילת פרס, יצא. (ועי' מה שהקשה בבה"ל על מה שהצריכו ב' זיתים). ובדיעבד, אם אכל כזית אחד, בין מהשלמה בין מהפרוסה, יצא.

ו. מי שאינו יכול ללעס מצה, מתר לשרותה במים לרככה, ובלבד שלא תהא נמחה לגמרי. ומי שהוא זקן או חולה ואינו יכול לאוכלה שרויה במים, יכול לשרותה ביין או בשאר משקים. כששורין את המצה לצאת בה, צריכין לזהר שלא לשרותה מעת לעת, כי אז נחשבה כמבשול ואין יוצאין בה^ז. גם

צריכין לזהר בשאר דברים שלא יפסיד דין לחם, עין לעיל סי' מ"ח ס"ז.
(ו) ואם נתמסמסה ולא נמוחה, צ"ע. יש אנשי מעשה, שמחמירים על עצמם ואין שורים ואין מבשלים מצות בפסח. ומי שנוהג בחמרה זו, אין מזנחין אותו. (ז) ויש שמפקפק (שה"צ).

ז. אחר כך נוטל פזית מרור, וכן הוא נוהג לכול אחד מבני ביתו, וטובלו בחרסת, ומנער את החרסת מעליו, שלא יתבטל טעם המרור, ומברך "על אכילת מרור", ואוכלו בלא הסבה. אחר כך נוטל מן המצה התחתונה גם כן פזית, וגם פזית מרור, ונכון לטבולו גם כן בחרסת^ח ולנער מעליו, ומניח את המרור תוך המצה ואומר: "בן עשה הל"ט וכו', ואוכל בהסבה. שעור פזית פתבנו ב"כללים" שהוא כמו חצי ביצה. אמנם יש אומרים שהוא קצת פחות מכשליש ביצה. וכיון דמרור בזמן הזה דרבנן, לכן מי שקשה עליו לאכל מרור, יכול לסמוך על דעה זאת, לאכל רק פחות קצת מכמו שליש ביצה, ויברך עליו (עין ש"ע תניא). ומי שהוא חולה, שאינו יכול לאכל מרור כלל, ילעס על כל פנים קצת מהמינים שיוצאין בהם, או שאר עשב מר, עד שירגיש טעם מרירות בפיו, לזכר בעלמא בלא ברכה.

ח) כן הוא העקר. אך יש שלא נהגו כן. (ט) ובבה"ל כתב, שאולי האמירה אחר האכילה, שהרי אסור להפסיק בדבור בין ברכת המרור לכורך. ועיי"ש מה שפקפק בכלל.

ח. אחר כך אוכלין הסעדה. ויש לאכול כל הסעדה בהסבה. ונוהגין לאכל ביצים'. והחכם עיניו בראשו, שלא למלאת פרסו, למען יוכל לאכל את האפיקומן כמצותו, ולא לאכילה גסה. ואין אוכלין בשר צלי בשני הלילות, אפלו של עוף. ואפילו בשלוהו ואחר כך צלאוהו בקדרה, אין אוכלין. יש נוהגין שלא לאכל בלילות אלו שום טבול, חוץ משתי טבולים של מצוה, כדי שיהא נכר שאלו הם לשם מצוה. לאחר גמר הסעדה, אוכלין אפיקומן, וזכר לקרבן פסח שהיה נאכל בסוף הסעדה, שיהא גמר כל השביעה^י. ויש לאכל יב בשני זיתים, אחד זכר לפסח, ואחד זכר למצה שהיתה נאכלת עם הפסח; ועל כל פנים לא יפחת מכזית. ואוכלו בהסבה. ואחר האפיקומן אסור לאכל שום דבר^י.

חק לניסון

י"ד ניסון

קיצשו"ע עם פסקי משנ"ב

אחר כך מוזגין כוס שלישי לברכת המזון. וצריך לדקדק בו אם הוא נקי משיורי כוסות, דהינו אם אין בו שיורי יין ששרה בו מצה בשעת הסעדה. כי אם אינו נקי, צריך שטיפה והדחה (עין לעיל סי' מ"ה ס"ד). ומצוה להדר שיהיה לו מזמן י. אבל לא ילכו מבית לבית לצרוך מזמן, כי כל אחד צריך לברך ברכת המזון במקום שאכל. ונוהגין שבעל הבית מברך בזמון, שנאמר "טוב עין הוא יברך" (עין לעיל סי' מ"ה ס"ה), והוא מקרי "טוב עין", שאמר "כל דכפין ייתי ויכול" וכו'. ואחר כך מברכין על הכוס ושותין בהסבה. ואסור לשותות בין כוס זה לכוס רביעי טו.

י) ויהדר לאכל אותה שבקערה. יא) ויהא זהיר לאכלו קודם חצות. ואף בהלל יזהר לכתחלה. יב) מ"ב: לכתחלה טוב לאכל. יג) ולשתות – במשקה המשכר יש להחמיר. ולכתחלה נכון לזהר מכל שתיה חוץ ממים ותה וכדומה. יד) כדי שימצאו שלשה בעת אמירת הלל, כבסעיף הבא. טו) האסור הוא ביין ושאר משקים משכרים וחמר מדינה. וכיון שהוא אחר אפיקומן יזהר לכתחלה, כבהע' כ'.

ט. אחר ברכת המזון מוזגין כוס רביעי טו. ונוהגין לפתח את הדלת, לזכר שהוא ליל שמרים ואין מתיראין משום דבר. ובזכות האמונה יבוא משיח צדקנו, והקדוש ברוך הוא ישפך חמתו על הגוים. ולכן אומרים "שפך חמתך" וכו'. ומתחילין "לא לנו" ואומרים פסדר. וכשמגיע ל"הודו", אם הם שלושה, אפלו עם אשתו ובניו שהגיעו לחנוכה, יאמר "הודו" ויהשנים יענו, כמו שאומרים בצבור. מן הכוס הרביעי, צריכין לשותות רביעית שלם, ומברכים אחריו ברכה אחרונה. ואחר כך גומרין פסדר ההגדה י. ואחר הארבע כוסות אסור לשותות שום משקה, רק מים ט. אם אין שנה חוטפתו, יאמר אחר ההגדה "שיר השירים" כ. ונוהגין שאין קורין קריאת שמע שעל המטה, רק פרשת "שמע" (עין לעיל סימן ע"א ס"ד) וברכת "המפיל", להורות שהוא ליל שמורים מן המזיקין ואין צריך שמירה.

טז) וכאן מוזגים כוס-של-אליהו. יז) וכן אנא. יח) ומהר"ם היה גומר הפיוטים ואח"כ שותה כוס רביעי. יט) ותה וכדומה מותר. וביו"ט שני יש להקל אף בשאר משקים, שאינם משכרים. כ) ויעסק בהלכות פסח ובספור יציאת מצרים.

תקעג

חק לניסן

קיצשו"ע עם פסקי משנ"ב

י"ד ניסן

י. מי שאינו שותה יין כל השנה מפני שמזיק לו, אף על פי כן צריך לדחוק את עצמו לשתות ארבע כוסות, כמו שאמרו רז"ל על רבי יהודה בר רבי אלעי שהיה שותה ארבע כוסות של פסח, והיה צריך לחגור צדעיו עד שבעות. ומכל מקום יכול למזגו במים, או לשתות יין צמוקין (עין לעיל סימן נ"ג ס"ו, וסימן מ"ט ס"ג), או שישתה מעד (מי דבש) אם הוא חמר מדינה.

יא. אם נאבד האפיקומן, אם יש לו עוד מצה מאלו שנעשו לשם מצת מצוה, יאכל ממנה כזית. ואם לאו, יאכל ממצה אחרת כזית.

יב. מי ששכח לאכול את האפיקומן, אם נזכר קדם ברפת המזון, אף על פי שפבר נטל מים אחרונים, או שאמר "הב לן ונברך", אוכלו ואינו צריך לברך ברפת "המוציא". ואף על גב דאסח דעתיה מלאכל, לא חשיב הסח הדעת, כיון שהוא מחייב לאכול, ואתפא דרחמנא קסמכינן. ומכל מקום יש לו לטל ידיו כ"א, ולא יברך על נטילת ידים. ואם לא נזכר עד לאחר ברפת המזון קדם שברך "בורא פרי הגפן" על כוס שלישי, יטל ידיו, וגם כן לא יברך "על נטילת ידים" (פמ"ג), ויברך ברפת המוציא, ויאכל כזית, ואחר כך יברך ברפת המזון, ויברך על כוס שלישי וישתה. אבל אם לא נזכר עד לאחר שברך "בורא פרי הגפן" על כוס שלישי, ישתה את הכוס. ואם רגיל בפעם אחרת לברך ברפת המזון בלא כוס, יטול ידיו ויאכל אפיקומן, ויברך ברפת המזון בלא כוס. אבל אם הוא נזהר לברך תמיד ברפת המזון על הכוס, ועתה לא יוכל לברך על הכוס, משום דהוי מוסיף על הכוסות, לכן לא יאכל אפיקומן כ"ב, ויסמוך על המצה שאכל תחלה כ"ג.

כא) במ"ב מובא כן רק לאחר ברכת המזון. (כב) במ"ב כתב: לפי מנהגנו, שברכת המזון אינה טעונה כוס – יטל ידיו ויאכל ויברך בלא כוס (ונראה מדבריו אלו, שלא תלה הדבר במנהג היחיד).
כג) בתנאי שהיתה שמורה. ואינו סומך על הכזית, שאכל להמוציא.

סימן קכ

הלכות ספירת העומר וימי הפסחה

א. בליל שני של פסח, מתחילין לספור ספירת העומר. וסופרין מעמד. המצוה היא לספור תכף בהתחלת הלילה אחר צאת הכוכבים, ובדיעבד זמנה כל הלילה. בבית הכנסת, בליל שבת ויום טוב, סופרין לאחר הקדוש, כדי להקדים קדשת היום. ובמוצאי שבת ויום טוב סופרין קדם הבדלה, כדי לאחר יציאת היום. וכשחל יום טוב האחרון במוצאי שבת, שאומרים קדוש והבדלה על פוס אחד, סופרין גם כן קדם, כדי לאחר את ההבדלה.

ב. מי ששכח כל הלילה ולא ספר, יספור ביום בלא ברכה; ובלילות שאחר כך יספור בברכה. ואם שכח גם כל היום, יספור אחר כך בכל הלילות בלא ברכה. ואם נסתפק לו אם ספר בלילה או לא, אף על פי שלא ספר ביום שלאחריו, מכל מקום יכול לספור שאר הלילות בברכה.

(א) ונכון שיוציאנו אחר בברכה.

ג. השואל מחברו בין השמשות או אחר כך: "כמה מונים היום?" יאמר לו: "אתמול היה כך וכך"; שאם יאמר לו כמה מונים היום, אינו רשאי לברך אחר כך על הספירה.

(ב) בימים, שמזכירים גם שבעות, ואמר רק ימים, יכול לברך. וכן, אם לא אמר היום, יכול לברך.

ד. לכתחלה קדם שיתברך, צריך שידע על מה הוא מברך, דהינו שידע כמה ימים הוא בספירה. ובדיעבד אם לא ידע, ופתח וברך על דעת שישפור כמו שישמע מחברו, גם כן יצא. וכן אם ברך על דעת לספור ארבעה ימים, ולאחר שברך נזכר שצריך לספור חמשה, סופר חמשה ואינו צריך לברך שנית. וכן אם טעה בספירה, כגון שהיה צריך לומר ששה ימים ואמר חמשה ימים, אם

חק לניסון

קיצשו"ע עם פסקי משנ"ב

י"ד ניסון

נזכר מיד, ספר פראוי ואין צריך לברך שנית; אבל אם הפסיק קצת, צריך לברך שנית.

ה. בכל יום טוב, אם חל ליל ראשון בשבת, שאין אומרים אז מערבית, אזי בליל שני אומרים המערבית מליל ראשון; חוץ מפסח, שאפילו חל ליל ראשון בשבת, מכל מקום בליל שני אומרים מערבית ששייך לו, מפני שמדבר מקצירת העמר שהיה בליל זה.

ו. בימי הספירה מתו תלמידי רבי עקיבא בשלשים ושלשה יום. ולכן נוהגין בימים אלו קצת אבלות, שאין נושאים נשים ואין מסתפרים. ויש חלוקי מנהגים במספר שלשים ושלשה ימים אלו. יש מקומות נוהגין שחושבין אותן מיום ראשון וספירה, ולכן אוסרין עד ל"ג בעמר. אך כשחל ראש חודש איר בשבת, די'ש בו שתי קדשות, קדשת שבת וקדשת ראש חודש, אז מתירין לשא וכן להסתפר בערב שבת. וביום ל"ג בעמר, וכן משם ואילך, מתירין, מפני שביום ל"ג בעמר פסקו מלמות. ולכן מרבין בו קצת שמחה, ואין אומרים בו תחנון. ואף שגם בו ביום מתו קצת, אמרינן מקצת היום ככלו. ולכן אין להסתפר או לשא עד לאחר שהאיר היום, ולא מבערב. אך כשחל ל"ג בעמר ביום ראשון, מסתפרין בערב שבת שלפניו לכבוד השבת.

(ג) ויש שמקלים בתספורת מבערב.

ז. ויש מקומות שמתירין עד ראש חודש איר ועד בכלל, שהן ששה עשר יום, ונשארים שלשים ושלשה יום באסור עד חג השבועות (ומסתפרין בערב החג). ומכל מקום ביום ל"ג בעמר בעצמו מתירין (וכשחל ביום ראשון מתירין בערב שבת, כמו שנתפאר לעיל). ויש מקומות שמתירין עד ראש חודש איר ולא עד בכלל, וביום א' דראש חודש מתחיל האסור, ויום א' דהגבלה הוא יום השלשים

תקעו

חק לניסון

י"ד ניסון

קיצשו"ע עם פסקי משנ"ב

ושלשה, ואמרין בו מקצת היום ככלו, ומתריין לשא ולהסתפר בהן, וגם ביום ל"ג בעמר מתריין (וכמו שנתבאר לעיל). וצריכין לנהג בכל קהלה מנהג אחד, ולא ישנו לעשות מקצתן כך ומקצתן כך.

ח. הסנדיק (הוא התופס את התינוק בשעת מילה), והמוהל ואבי הבן, מתריין להסתפר ביום שלפני המילה סמוך לערב, קדם הליכה לבית הכנסת^ד.

ד) וכשחלה המילה בשבת, מותרים בע"ש כל היום.

ט. לעשות שדוכין אפלו בסעדה מתריין בכל הימים, אך רקודים ומחולות אסורין.

י. נוהגין שלא לעשות מלאכה, אחד אנשים ואחד נשים, כל ימי הספירה, משקיעת החמה עד לאחר ספירת העמר. ורמז לזה, שנאמר: "שבע שבתות", מלשון שבות; שבזמן הספירה, דהינו משקיעת החמה ואילך, יש לשבת ממלאכה עד לאחר הספירה^ה.

ה) טעם אחד: שמשקיעת החמה נקברו תלמידי רבי עקיבא, והיו העם בטלים ממלאכה. ולפי טעם זה יש להחמיר משקיעת החמה עד שיעור כדי קבורה.

יא. בליל א' דשבועות מאחרין מלהתפלל ערבית עד צאת הכוכבים, שאם יתפללו קדם ויקבלו קדשת יום טוב, חסר מעט מן ארבעים ותשעת ימי הספירה, והתורה אמרה "שבע שבתות תמימת תהינה".

תקעז

י"ד ניסן

יסוד ושורש העבודה

וַיְהִי מִמָּחֳרַת וְהוּא יוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח, אַחֲרֵי תַּפְּלַת הָעַמִּידָה כְּשִׁיגִיעַ לְשִׁבְחַת הַגָּדוֹל "בְּגִזְרַת חַי וְקַיִם נוֹרָא וּמְרוֹם וְקָדוֹשׁ", יֹאמֵר שִׁבְחַת הַגָּדוֹל הַזֶּה בְּקוֹל רֶם וּבְכָל עֶצֶם כּוֹחוֹ, וַיִּשְׁמַח בְּלִבּוֹ שֶׁמָּחָה עֲצוּמָה עַד מְאֹד בְּאַלְהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וַיִּתְעַלֶּה זְכוֹרוֹ לְעַד; גַּם תִּבּוֹת "וּבִכֵּן וּלְךָ תֵּעָלֶה קִדְּשָׁה, כִּי אַתָּה קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ". וּבִקְרִיאַת הַפָּרָשָׁה יְכוּן גַּם-כֵּן כָּל הַפְּנוּנוֹת הַמְּבֹאָרִים בִּקְרִיאַת שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחֲרֵי תַּרְגוּם בְּעֶרֶב-שְׁבַת-קִדְּשׁ. וַיִּזְהַר הָאָדָם מְאֹד מִלְּשָׁתוֹת דְּבַשׁ חֲמִץ בְּיוֹם זֶה, כִּמּוֹ שְׁנוּהֲגִין הַמוֹן-עַם, רַחֲמָנָא לְצַלָּן.

בְּעֵינַי תִּגְלַחַת בִּימֵי הָעֶמֶר, הָאֶרֶץ ז' ל' מִזְהִיר מְאֹד שֶׁלֹּא יִתְגַּלַּח כָּל יְמֵי הָעֶמֶר. לִכֵּן יִזְהַר הָאָדָם מְאֹד בָּזֶה, שֶׁלֹּא יִגְלַח קֹדֶם רֹאשׁ-חֹדֶשׁ אֶיר וְלֹא בְּיוֹם ל'ג בְּעֶמֶר, רַק יִגְלַח בְּעֶרֶב שְׁבוּעוֹת, שְׁאֵז מִצְוָה לְגַלַּח לְכָבוֹד הַרְגֵּל הַקָּדוֹשׁ חַג-הַשְּׁבוּעוֹת.

ליקוט מספרים הקדושים

סדר ערב פסח

הנה בערב פסח מתפללין בהשכמה כמבואר בבאר היטב סימן תכ"ט ס"ק י' בשם מהרי"ל (הל' ער"פ אות א'), והטעם לפי שאין זמן אכילת חמץ רק עד ד' שעות שהוא שליש היום כמבואר בשו"ע סימן תמ"ג סעיף א'.

וגם מצה אסורה לאכול כמבואר ברמ"א סימן תע"א סעיף ב', והוא מדברי הירושלמי (פסחים פ"י ה"א) כל האוכל מצה בערב פסח כאלו בא על ארוסתו בבית חמיו. (ועיין בלבוש שם סעיף ב' דלוקין מכת מרדות), והכוונה עיין בחק יעקב שם ס"ק ו' משום דיש קודם אכילת מצה ז' ברכות וכו' ע"ש.

ועיין ברמ"א סימן תכ"ט סעיף ב' דאין אומרים בערב פסח מזמור לתודה, והטעם לפי שאין מביאין תודה בערב פסח מפני חמץ שבה, ועיין מה שכתבתי בחלק א' בפסקי דומרה דיש מקומות שאומרים מזמור לתודה, ויש שאין מדלגין רק שתי תיבות ראשונות מזמור לתודה, אך מנהגינו שאין אומרים אותו כלל, וכבר כתבתי ג"כ לעיל בחלק א' שגם יהי רצון אחר משנת התודה אין לומר ע"ש).

ואין אומרים אל ארך אפים ולמנצח, והטעם מפני שהוא יום טוב משום שחיטת הפסח ובערב פסח לא היה המלך דוד יוצא למלחמה, הגהות מנהגם (מנהגי ערב פסח אות ע"ג).

מלאכה בערב פסח. הנה עיין בשו"ע סימן תס"ח סעיף א' דערב פסח מחצות ולמעלה אסור לעשות מלאכה ומשמתין אותו, והוא מדברי הגמרא ריש פרק מקום שנהגו (פסחים נ:). ואפילו על ידי עכו"ם יש דעות ע"ש, (אבל מתקן כליו ליום טוב, וכל מה דשרי בחול המועד, שרי ג"כ בערב פסח).

ומעם האיסור, עיין במ"ז שם ס"ק ב' והוא מדברי התוס' שם (נ'. ד"ה מקום שנהגו) בשם הירושלמי (פסחים פ"ד ה"א) דכל יחיד המביא קרבן הוי יום טוב שלו ובערב פסח אחר חצות הוי קרבן פסח, ואף שבעונותינו הרבים אין לנו עתה קרבן פסח האיסור במקומו עומד. ועיין בתוס' שם דמשמע מירושלמי (הנ"ל) דמדאורייתא אסורה, אך דעת הרמב"ם (הל' יו"ט פ"ח הי"ז) ושאר פוסקים דאינו אלא דרבנן ע"ש.

והנה לענין מלאכה קודם חצות. עיין בשו"ע (סימן תס"ח סעיף ג') ובמשנה (פסחים) שם דמקום שנהגו לעשות עושין ומקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. (ליקוטי מהרי"ח)

השכמה בערב פסח

דרש מהר"י סג"ל, בערב פסח ישכים כל אדם לבית הכנסת, כדי שיגמור סעודתו קודם ד' שעות ביום, דזמן היתר חמץ אז קצר הוא. (מנהגי מהרי"ל, הלכות ערב פסח.)

לנקות פיו קודם סוף זמן אכילת חמץ

ואחר אכילתו ינקה שיניו בחתיכת עץ דקה, שיכניסנה בחורין ובסדקין שבשיניים, כדי שלא ישאר חמץ דבוק שם, ואחר נקוי ירחוץ וידיח פיו היטב במים, וישפשף שיניו באצבעו היטב, דחמץ בפסח במשהו.

ומעשה באחד שהיה נזהר הרבה בשמירת המצה בלישה ואפיה ובכל הלכות פסח, והנה בליל פסח אחר שישן, חלם דאמר לו אדם אחד, אוי לו שאכל חמץ במשהו. ויקץ ויתמרמר מאד ויבך בכי גדול, וחזר וישן מתוך בכייתו, ויחלום והנה איש מדבר עמו, ואמר לו: זה החמץ שאכלת הוא שנשאר בין השיניים פירור קטן חמץ מאכילה שאכל בערב פסח בבוקר, ובעת שהיה אוכל ולועס המצה בלילה נפרד אותו פירור מבין השיניים ונדבק במצה ואכלו עם המצה.

על כן, כמה וכמה צריך האדם לשום לבו בדבר זה להזהר בנקוי שיניו היטב.

(בן איש חי - שנה ראשונה, פר' צו, ח)

תענית בכורים - סיום מסכת

תענית בכורים. הנה תענית בכורים בערב פסח היא בשו"ע סימן ת"ע (והוא ממסכת סופרים (פכ"א ה"א) והירושלמי (פסחים פ"י ה"א), וע"ש שבין בכור מאב ובין בכור מאם מתענה, (ועיין בחק יעקב (שם ס"ק ב') בשם מהרי"ל (בתשובות סימן י"ד) שגם בכורות כהנים ולוים מתענין דבמצרים עדיין לא נתקדש), ויש אומרים שגם נקבה בכורה מתענה, והאב מתענה עבור בנו הבכור עד שיגדל הבן, ואם האב ג"כ בכור ומתענה עבור עצמו אז יש דעות שהאב מתענה עבור בנה הבכור.

והנה אם חל ערב פסח בשבת. עיין בשו"ע שם סעיף ב' דיש אומרי'ן דאין להתענות כלל, ויש אומרי'ן להתענות ביום ה' שלפניו, (ובהגהות מנהגים בשם מה"ר אברהם קלזנר להתענות בערב שבת), והסכמת רבינו הרמ"א (שם) והאחרונים להתענות ביום ה' ע"ש, אך אם חל ערב פסח בערב שבת הסכמת האחרונים להתענות בערב שבת, (ועיין בדרכי משה (שם ס"ק ב') דיש נוהגין לפדות הבכורים בערב פסח כמו שפדאן השי"ת במצרים).

ועיין במג"א (ריש סימן ת"ע) בשם מהר"ש דמותרים לאכול על סעודת ברית מילה, והמחמיר תבא עליו ברכה, והמג"א סתם דבמדינותינו נהגו להחמיר, והחק יעקב (שם ס"ק ד') כתב דהמוהל ואבי הבן והסנדק מותרין לאכול ויפרעו תעניתם, ובחיי אדם (כלל קכ"ט סעיף י"ב) כתב סתם שבווילנא המנהג לאכול על ברית מילה ופדיון הבן ע"ש, וכן בסידור היעב"ץ (שער המפקד שער ב' מבוא ג' דלת ג' אות ה') כתב סתם שהבכורים מותרין לאכול בסעודת מצוה ע"ש.

והנה לענין סעודת סיום מסכת בהגהות ר' ברוך פרנקיל (סימן ת"ע) דעתו נוטה לאיסור, ועיין בהגהות יד שאול יו"ד סימן שצ"ג שכתב לאכול בערב פסח על סיום מסכת הוא סמך קלוש, וע"ש ג"כ דאבל רח"ל כיון שאסור בדברי תורה אינו יוצא במה ששומע הסיום.

אך כבר נתפשט המנהג בכל מקום שהבכורים אוכלים על סיום מסכת, ובלא"ה יש הרבה מקילין בתענית בכורים, עיין בב"י (שם) בשם רבינו יחיאל דמותרי'ן לאכול מיני תרגימא, ואף דסיים דאין נוהגין כן עיין בספר ארחות חיים (סימן ת"ע) בהגהות

הגאון מברעזאן שליט"א (זצ"ל) בשם הישועות יעקב (סימן ת"ע ס"ק א') דכשהבכור חלש קצת יוכל לסמוך על זה, וע"ש בספר ארחות חיים בשם שו"ת עולת שמואל (סימן נ"ח) דמי שאינו בריא וחזק ויש לחוש שעל ידי התענית יבטלוהו מאיזה מצות הנוהגות בלילה, יש לצדד לו דאין צריך להתענות רק עד אחר חצות שהוא זמן הקרבת הפסח ע"ש. (ליקוטי מהרי"ח)

יש הנוהגים להתענות

עיין בשו"ת לחו"ז המהריא"ץ או"ח סימן נ"ב שהעיד על עצמו שלא היה מקיל שלא להתענות על ידי סעודת סיום תליסר שנין בעד בנו הבכור, ומעיד שכן נהג רבו מרן רבינו החתם ספר שהוא עצמו היה בכור והיה מתענה כל ימיו עיי"ש, ועיין בספר מעדני שמואל (להגר"ש בארשטין אב"ד שאטאווא) שעל קצשו"ע סימן קי"ג אות כ"ב שמביא משו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סימן רס"א) שכתב דכירנא כד הוינא מליא ושאלתי את רבותי הגאון הגדול מוהר"י סג"ל לנדא נ"ע (בעל הנוב"י) והגאון המפורסם מוהר"מ פישלס נ"ע אם שאוכל לעשות סיום מסכתא בערב פסח כי בכור אני וכו' ומיחו בידי ולא אמרו בטעמא גם נכרו בחוצות על פי בי"ד מי שעושה סעודת סיום בערב פסח בשביל הבכורים הוא שלא עפ"י הוראת חכמים עיי"ש. (ועיין התעוררות תשובה ח"ב סימן רס"ה)

(ליקוטי מהרי"ח זכרון מנחם)

סיום משניות

ואם סיום על משניות מהני או דוקא סיום מסכת גמרא מהני, עיין שו"ת פרי השדה ח"ג סימן צ"א דכשלומד בעיון עם פירוש הרע"ב ותוס' יו"ט מועיל ג"כ ועיין בשו"ת ויצבר יוסף (להגר"י שווארץ) סימן הנ"ל מש"כ בזה (ועי' בשו"ת בית ישראל או"ח סימן מ"ז שהאריך בזה באריכות עיי"ש).

הכנה והתבוננות בער"פ לקראת החג

בערב פסח יקיים אדם שויתי ה' לנגדי תמיד בכל היום כולו בעבודת השם יתברך ביראה ובאהבה, ביראה היינו יראת חטא, שיקיים אך ביום ראשון תשביתו שאור מבתיכם (שמות יב, טו), שאסרה התורה החמץ בערב פסח משש ולמעלה, והחכמים אסרו שתי שעות מקודם, ויהיה זהיר וזריז לבער החמץ ולבטלו במהירות וזריזות

כמו שכתבתי למעלה. ויהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו, ויחשוב ככה יבער היצר הרע ולא יראה ולא ימצא עוד אצלי, ואחר כך יסתפר לכבוד יום טוב קודם חצות דוקא.

ואחר כך מחצות ואילך הוא יום טוב בשביל קדושת קרבן פסח, ולא יעסוק אלא בעניני החג, וילך למרחץ ויטבול עצמו לכבוד הרגל אשר בחר בנו מכל העמים, וסוד הטבילה מבואר למעלה (בסוף אות ק') משער האותיות ובמסכת שבת תורה אור, ויעסוק באהבה רבה ובשמחת המקום ב"ה, ויעסוק בעשיית המצות בקדושה וטהרה ובשמירה יתירה, ולא יסמך על אנשי ביתו, רק בעיניו יראה בהסקת התנור אם הגחלים הולכים בכל התנור, כי לא די בלהבה ההולכת כמ"ש, ויזהר בעסק המצות שלא יהיה רגע בלי עסק.

אח"כ יעסוק בדברים הצריכים ללילה להסדר הקדוש להכינם מבעוד יום. ויהיה שלחנו ערוך מבעוד יום כדי לאכול מיד כשתחשך, ואף אם הוא בבית המדרש יקום, מפני שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות שלא ישנו, וגם צריך לראות שיהיה הכל מוכן.

ונשלמה פרים שפתינו, על כן תקנו אנשי כנסת הגדולה התפלה כנגד התמידים, ותפלת המנחה היא נגד תמיד של בין הערבים. והנה בזמן בית המקדש, היה הפסח נשחט אחר התמיד של בין הערבים. וכדי שישלמו פרים שפתינו, ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפילת מנחה.

וצריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרוא אותו בזמנו, שתעלה קריאתו במקום הקרבתו, וידאג דאגה על חורבן הבית, ויתחנן לפני הבורא עולם, יהי רצון שיבנה אותו במהרה בימינו, עכ"ל. ואם ירצה להאריך יותר בחקיו ומשפטיו מה טוב ומה נעים, וכל המרבה הרי זה משובח.

(של"ה הק')

סוד שעה השישית

באור המשנה (פסחים פ"א מ"ד) רבי מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפים בתחלת שש, ורבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש. הגם שבגמרא (פסחים יא:) מבואר טעם על שהקדימו החכמים ואסרו עוד שעה אחת, מכל

מקום אכתוב טעם דרך רמז וסוד. שבטור אור החיים הלכות ראש חודש (סי' תמו) הביא מדרש שמועדים נתקנו נגד אבות, פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח, ו) 'לושי ועשי עוגות' ופסח היה וכו'.

ובזה נראה לי טעם נכון שהתורה אסרה החמץ בערב פסח משש שעות ולמעלה, ולכאורה קשה כמו שמצות אכילת מצה מתחיל מבערב כה יהיה מצות בעור חמץ, ולמה הקדימה התורה ביעור חמץ משש שעות ולמעלה. ולפי הקדמה הנ"ל יש לישב דהתורה אתי לארזיי מעלת אברהם אבינו. שכבר כתבתי שסוד ביעור חמץ היינו בטול יצר הרע, וידוע דיש פלוגתא (נדרים לב.) חד אמר בן מ"ח שנים הכיר אברהם את בוראו וחד אמר בן ג' שנים, ובכא בתרא (יז.) איתא שבאבות לא שלטה בהם יצר הרע. ושנותיו של אברהם היה קע"ה, ובשבעת ימי פסח המה קס"ח שעות, לכך אמרה התורה שש שעות קודם, הרי הכל קע"ד שעות כנגד קע"ד שנים של אברהם להורות שכל ימיו היה בו בטול יצר הרע ולא שלטה בו, ואתו חכמים והוסיפו עוד שעה אחת ואסרו מתחלת שעה ששית להורות שאפלו בשנה אחת לא שלט בו יצר הרע, היינו שהיה מתגבר על יצרו מיד כשנולד ולא שלט בו, ועיין שם בתוספות.

(מעשה רוקח)

שמעתי בשם א"א זצ"ל [מרן מהרי"ד זי"ע] טעם לאיסור אכילת חמץ בערב פסח מחצות מן התורה, שהוא פלא, כי לא מצינו כן בקום אחר יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר כדאיתא בגמרא (פסחים ה, א). ואמר, שהוא כדי שיתעכל החמץ שבמעיים לפני הפסח...

(כתבי הגה"ק מבילגורייא זצוק"ל)

ערב פסח בשעה שישית הוא עת רצון הגדול יותר בכל השנה

כשאדם רוצה לשוב מחטאיו ולקבל עליו עול תורה ומצות, צריך מקודם כל דבר לתקן את מעשיו הרעים אשר עשה מקודם, הן מה שעבר על לא תעשה והן מה שבטל מצוות עשה, ובלתי זה אי אפשר לו לעסוק בעבודת השם, כי העון עצמו

חק לניסן

י"ד ניסן

ליקוט מספרים הקדושים

מקטרג ומבלבל אותו מעבודת השם יתברך. ואפשר לומר שזה ענין ערב פסח בשעה שישית, שאז מתחיל זמן הבעור ז' מדות הרעות. וכשאדם חוזר בתשובה שלמה לפניו יתברך מבער ומבטל בלבו כל מעשיו הרעים, אז הוא העת רצון לפני הבורא ברוך הוא יותר מכל השנה, והבא למהר מסייעין אותו (שבת קד.).

(בת עין)

מצוה להרבות צדקה בער"פ

ומצוה להרבות צדקה בערב פסח, ולזה רמז שקרבן פסח צריך לאכלו צל"י, ר"ת צ'דק ל'פניו י'הלך, וישם לדרך פעמיו, שזכו ליציאת מצרים וכו'.

(תורת חיים)

הצעה ויפוי השולחן לכבוד הסדר

והצעת השולחן הסיבה, שעושין ומציירין ומייפין כדרך מנהג ישראל קדושים, בכל תהיה עיקר הכוונה לעשות ולתקן ביתא וישובא לקודשא בריך הוא ושכינתיה. ועל כן חלילה וחלילה לתקן הסיבה על ידי שפחה נכריות, כי אם ישראלית. וכו', כי כמה תקונים הוא לקודשא בריך הוא ושכינתיה.

(יסוד יוסף)

סעודה ער"פ כסעודת שלמה בשעתו

הרה"ק מוהרא"א הגדול מפרמישלאן זי"ע, אמר שאחד משלשת הדברים שיתגלו בביאת המשיח הוא, שסעודת חמץ של ערב פסח צריכה להיות כסעודת שלמה בשעתו.

(רזא דעובדא)

מנהגים בשריפת החמץ

שריפת חמץ. הנה מן הדין מותר לבער החמץ בכל ענין, אך עיין ברמ"א סימן תמ"ה סעיף א' דהמנהג לשורפו, (והמעם עיין במ"ז שם ס"ק ב').

וטוב לשורפו ביום דומיא דנותר, אך אם רוצה לשורפו מיד אחר הבדיקה, כדי שלא יגררנו חולדה רשות בידו ע"ש, אך המג"א (שם ס"ק ג') כתב בשם מהרי"ל

(הל' ער"פ אות ג') לשרוף דוקא ביום כדי שיזכור לבטל.

ועיין ברמ"א סימן תל"ד סעיף ב' לשרוף החמץ קודם הביטול, לקיים מצות שריפה בחמץ שלו, ועיין בשו"ע סימן תמ"ה סעיף ב' דאז ג"כ מותר ליהנות בפחמין שלו, אך המג"א (שם ס"ק ד') כתב דאפילו קודם שעה ישית טוב לעשות מדורה בפני עצמה ושכן נוהגין, והטעם עיין בפרי מגדים (שם א"א ס"ק ד') גזרה משום שורפו אח"כ.

ועיין ברמ"א סימן תמ"ה סעיף ג' דאם לא מצא חמץ כשבדק ישרוף הכלי שלקח לבדיקה שלא ישכח חובת ביעור ע"ש.

ועיין בחק יעקב (שם ס"ק ג') בשם רש"ל (כתשובות סימן פ"ז) לשרוף החמץ בהושענות, ובהגהות מנהגים (שם אות ע"א) כתב לשרוף בעלי לולב, ובמנהגי הושענא רבה כתב שהריב"ק שורפו בערבה שבלולב.

והנה אחר שריפת החמץ יבטל שנית בסוף שעה ה' שאח"כ כיון שנאסר בהנאה אין בידו לבטל, שו"ע סימן תל"ד סעיף ב'.

וע"ש (סימן תל"ד סעיף ג') דבביטול דיום יאמר דחמיתיה ודלא חמיתיה דביערתיה דלא ביערתיה, והכוונה דביערתיה, עיין בשו"ת דבר משה תנינא סימן צ"ח בשם הגאון בעל יד יוסף דרצה לומר מה שביער מהבית על ידי מכירה והיתה שלא כדין ע"ש.

ועיין בשו"ע סימן תמ"ד סעיף ב' דאם ערב פסח בשבת, יבער החמץ קודם שעה שישית בערב שבת, אך הביטול לא יעשו רק בשבת אחר סעודת שחרית בשעה חמישית ע"ש.

(ליקוטי מהרי"ח)

שריפת הלולב והערבה

ואמר מהרי"ל, יש מרכותינו בני אדם ששורפין החמץ עם עצי לולב וההושענות, הואיל ואיתעביד ביה מצוה אחת כו', ויש אופין בו הג' המצות. וקורא אני עליהם "ועמך כולם צדיקים".

(מנהגי מהרי"ל, הלכות ערב פסח.)

המנהג לשרוף גם הנר שבדק החמץ

מה שנוהגין בשעת שריפת חמץ לקשור גם הנר שבדק בו ולשרפו יחד עם החמץ, ולכאורה הוא לפלא הלא הנר רומז על האור הקדושה שמבער ובודק את הקליפות לכלותם מעל פני האדמה, וא"כ מדוע ילך גם הוא לשריפת אש, ונראה שהוא ע"ד אמרם אצל חנניה מישאל ועזריה שנשאו ק"ו מצפרדעים שנאמר בהם ומתנוריק שהיו לשריפת אש עבוד כבודו ית"ש ע"כ גם הם מסרו עצמן לתוך כבשן האש, וזהו הרמז אשר גם הנר הרומז על הצדיקים מוסר נפשו לילך לשריפת אש בכדי לכלות הקוצים מן הכרם כמו שעשו הצפרדעים שהלכו לתוך תנור של אש בכדי לצער את מצרים.

(אמרי נועם)

המנהג הוא ששורפים את הנוצה ואת הכף ואת המטלית. וזה ניחא מפני שהיו אצל החמץ בשימוש ויש להם שייכות לחמץ. אך מה שנוהגים לשרוף גם את הנר שהיו בודקים בו, צריך להבין, דלכאורה היה צריך להצניעו למצוה אחרת כגון לנר חנוכה או לנר שבת, דהואיל דאתעביד ביה מצוה חדא ליתעביד ביה מצוה אחריתא. אמנם, מאחר שה' ית' היה בעזרנו שבדקנו את החמץ ושרפנו אותו, ע"ז אנו מצפים שיעזור לנו בשנה הבעל"ט לשרוף אותו בנר חדש, דהיינו באור חדש שעתיד להיות בעת הגאולה במהרה בימינו.

(מהר"י מבעלזא)

מצוה בו יותר מבשלוהו

ביום [ערב פסח] ישתדל הוא בעצמו לשרוף החמץ, [משום] דמצוה בו, ועוד שהוא יזדרז לבערו תכף.

(עבודת הקודש - מורה באצבע, אות ר"ב)

תפלת רבי ר' אלימלך זי"ע

הרה"ק בעל העטרת ישועה מדזיקוב ז"ע, היה נוהג לומר בשעת שריפת חמץ תפלת הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע.

(מנהגי דזיקוב)

שריפת היצר הרע

בבטול החמץ ובבעורו יזכור כי החמץ הוא היצר הרע הוא השטן שאור שבעיסה, ושאסור אפילו במשהו ויבדוק אחריו בחורין ובסדקין לבערו ולבטלו בסור מרע ועשה טוב, ויטהר קודם החג הקדוש אשר שם יתברך בחר בנו וכו'.
(השל"ה הק')

זה הענין מבואר בזוה"ק ויקרא, שביום י"ד בניסן כשמבערים החמץ בשריפה, יכוין כי אז הוא בן חורין והוא יצא משעבוד היצר הרע שהוא השטן המושל עלינו בגלות המר הזה, ועתה בשרפת החמץ מורה שיבער גם היצר הרע מהעולם, ואנחנו כולנו קדושים ובתוכינו ה', וכל הקליפות והרשעה כולה יתבטלו מהעולם ואז יהיה ה' אחד ושמו אחד וכו'. הכלל העולה ביעור חמץ מורה על חירות מסטרא אחרא.

(קב הישר - פרק צ)

תשובה לפני הביעור

קודם ביעור חמץ בפועל ממש, צריך לעשות תשובה שלימה ולקבל על עצמו שלא יישוב עוד לכסלה ח"ו, היינו שלא יעשה עוד מאז והלאה כמעשיו הראשונים אשר לא טובים יהיו וכו'. ובעת שריפת החמץ יכוין ג"כ לבער ממנו את המדות הרעות מכל וכל.

(אוהב ישראל - ויצא)

לבער הע"ז

עיקר ביעור חמץ הוא ביעור עבודה זרה, לכך נאמר בישעיה שביער את כל העבודה זרה ונאמר שם 'כי לא נעשה כפסח הזה' וגו'. ולכך נסמך 'אלהי מסכה לא תעשה לך' לפסוק 'את חג המצות תשמור', ואלמלא היו כל ישראל שורפין את החמץ בכוונה זו לבער עבודה זרה וואלט גרינגער גיווען דער גלות.

(אמרי פנחס החדש - שער פרשיות ומועדים, קסז)

הוא עצמו מחזיר עליו לשרפו

בשם הרה"ק מקאצק זי"ע, שהיה רגיל לומר תמיד את מאמר חז"ל (פסחים יא, א) "הוא עצמו מחזיר עליו לשרפו מיכל קאכיל מיניה" הנאמר אצל ביעור חמץ, ודבר זה הרמז על היצר הרע. והבן.

(שיח שרפי קודש - פסח, יד)

ביעור חמץ - ביעור היצר הרע

ומן הידוע באיסור החמץ שיש בו רמז ליצה"ר והאדם חייב להגביר יצר טוב על יצה"ר וכו', ועל זה אמרה תורה לא יראה ולא ימצא, לא יראה במעשה ולא ימצא במחשבה, אלא שיבטלנו בלב.

ולפי שהמצות שלשה חלקים: מצות הפה, והלב, והמעשה, כמ"ש (דברים ל, יד) בפ"ך ובלבבך לעשותו, באה התורה לבטלו בלב - כנגד המצות התלויות בלב, ובאה הקבלה לבערו מן הבית או לשרפו - כנגד מצות המעשה, ולומר כל חמירא - כנגד מצות הפה, כדי שיתקיימו שלשה חלקי המצות באיסור החמץ. והא למדת שאיסור החמץ כולל כל המצות.

וכיון שהחמץ יש בו רמז ליצה"ר, מכאן יש לנו רמז שכשם שאנו מצווים לבטל החמץ בלב מן התורה, כך אנו חייבים לבטל יצה"ר מהלב ושלא ימשול בנו, וזהו שאמר הכתוב 'תשביתו', ודרשו רז"ל דהיינו ביטול בלב, דכתיב (בראשית ח, כא) כי יצר לב האדם רע מנעוריו.

(כד הקמח (לרבינו בחיי) - ערך פסח)

עבירות יהיו כעפרא דארעא

פעם אחת פירש הרה"ק רבי ברוך ממעזיבז זי"ע את הנוסח של 'כל חמירא' בערב הפסח בדרך זו: רבש"ע, דע כי כל הדברים הפסולים והעבירות שהם בגדר חמץ, כל חמירא וחמיעא דאיכא, שישנם בכלל ישראל, הרי הקולר תלוי בצוארי, דאיכא ברשות, כי אני הוא האשם בדבר, ואם כי לא את כולם ראיתי, דחזיתיה ודלא חזיתיה, ויש מהם שכבר ביערתי, אך מה שלא נתבער עדיין הנני מבקש ממך: ליבטל וליהוי הפקר כעפרא דארעא - שאתה השי"ת תבטל

אותם העבירות, שלא יעשו רושם כלל, אלא יהיו כעפרא דארעא.

(בוצינא דנהורא)

כל הנסיונות יתבטלו בבת אחת

אין ביעור חמץ אלא שריפה, משל לאדם א' שקנה יער עבות ורצה לבנות שם בתים, והתחיל לקצוץ כל אילן ואילן בפני עצמו, ולא ראה קץ לעבודתו, עד שעבר שם חכם א' ואמר לו שומה כמותך עשה אש תבערה גדולה והיא תכלה כל העצים בבת אחת.

והנמשל להיצה"ר שהוא השאור והחמץ בלב כל אדם, והאדם צריך להלחם עמו על כל נסיון ועל כל חטא בפני עצמו, אמנם העצה היעוצה הוא לבער החמץ ע"י שריפה דהיינו בהלחיב את לבבו לעבודת השי"ת וכל הנסיונות והמכשולים יתבטלו בבת אחת.

(יסוד העבודה)

לטרור בעצמו באפית מצות

הרא"ש היה משתדל במצת מצוה ועומד על עשייתה ומזרז העוסקים בהם ומסייע באריכתן, וכן ראוי לכל אדם לעשות להטפל הוא בעצמו במצה.

(שו"ע סי' תס ס"ב)

דרש (מהרי"ל), לאחר שביטלו וביערו החמץ בערב פסח, יש לכל בר ישראל להתחיל ולטרור (בעצמו) שיאפו המצות שלו, כמ"ש (שמות יב, לד) משארותם צרורות בשמלותם על שכמם, שטררו בעצמם (לשאתם) ולא נתנו על בהמתם.

(מנהגי מהרי"ל - הלכות אפיית מצות, ג)

לומר בפה "לשם מצות מצה"

וצריך לומר בפה "לשם מצת מצוה", [ב]דברי הר"ח, הן בעשיית המצות של מצוה, הן בשאיבת מימן, [הן במדידת קמח] הן בנותן מים תוך הקמח, כי המים והקמח נחשבים כאחד.

(מנהגי מהרי"ל - הלכות אפיית המצות, ו)

וכדי שיהיה הרושם קבוע בלב להיות זהיר וזריז בעסק המצות, היטיב אשר דיבר מהר"ל, לומר בכל פעולה של מצות יאמר 'לשם מצת מצוה'.
(של"ה הקדוש - מסכת פסחים, נר מצוה, יח)

לטהר עצמו ברגל ומעלת המירחא והעסק באפיית המצות

חייב אדם לטהר עצמו ברגל (ר"ה טז). זהו וודאי כי אין הפ' שיטהר עצמו ברגל ממש דווקא, אלא צריך לטהר עצמו קודם כניסת הרגל כדי שיקבל הרגל בקדושה ובטהרה, ומהו ברגל בשביל הרגל... ואחר כך יראה האדם לעסוק בהלכות פסח בתורה מאי דאפשר, וכמו שסידר הגאון מוהר"ר ישעיה ז"ל סג"ל בספרו הקדוש של"ה.

... וא"כ חיוב גדול באותו הפעם שצריך לרחוץ בחמין, כדרך השבויים היוצאים מבית השבי מרחיצין אותן בחמין, ואחר כך יתעסק בעשיות ובאפיות המצות כדי להכניס עצמו בקדושה העליונה ויעשה בשמחה ובחדוה המצות של מצוה לצורך סדר ב' לילות, וזה יחוד להקב"ה ושכינתיה כדאיתא בזוהר ויקרא.

... וזהו בקבלה מגדולים הקדמונים, שבכל טורח שמטריח האדם לצורך מצות שנוהגים בהחג הקדוש הזה, והוא עייף ויגיע בטורח הזה, אזי בעסק הזה הוא הורג ומכרית כל המזיקים נגע בני אדם, שנבראו בהוצאת שז"ל, והלוא כל לב יודע מרת נפשו, שכמעט אפילו אחד לא ניצל מחטא זה בנערותו או אח"כ, ע"כ מוטל על כל אחד מישראל לתקן מאי דאפשר כנוכח, והשם ברוב רחמיו יקבל מחשבות טובות של לבב עמו ישראל, באהבה וברצון לפני כסא כבודו תכרך ברחמים אמן ואמן.

(קב הישר)

הטורח תיקון גדול לכפרה

ויזדרזו בעשיית מצת מצוה בערב פסח, ויהיה נמצא שם, ומאוד יתעצם בזה. והלש העיסה וטורח בעריכתה הוא תיקון גדול לכפרה.
(עבודת הקודש להרחיד"א- מורה באצבע, אות רד)

שלא לכווס בעת אפיית מצות

טעם סמיכות פסוק אלהי מסכה לא תעשה לך לפסוק את חג המצות תשמור, דהנה מנהג המון עם בשעת אפיית מצות מצוה, לכווס מאד על העוזרים שאינם מהירין וזריזין ומורים היתר ע"ז, והכווס כעובד ע"ז, ומשום הכי כתיב לא תעשה לך, ואעפ"כ את חג המצות תשמור.
(הרה"ק מהר"ם מלינסק זצוק"ל)

ושמרתם את המצות - מצוות

ערב פסח הגיע אורח לביתו של הרה"ק רבי דוד מלעלוב זצ"ל ולא היה לו מה ליתן לו לאכול. רק מצה שמורה היתה בביתו, אותה שמר מכל משמר לפסח. לקח רבי דוד אותה מצה שמורה, בישל ממנה מאכל ונתן לפני האורח לאכול. לתמיהת בני ביתו הסביר: הרי את החיוב למצה שמורים למדים אנו מן הפסוק "ושמרתם את המצות". ומאותו פסוק לומדים אנו דין נוסף שמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. הריני מקיים את דין אי החמצת המצוה במצות אלו, ובזכות זה יזמן לי הקב"ה מצה שמורה אחרת.

(שיח שרפי קודש)